

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชาติไทย เป็นชาติเก่าแก่ชาติหนึ่งในเอเชีย ซึ่งได้สร้างวัฒนธรรมประจำชาติขึ้น เพื่อดำรงศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นไทยไว้ คนไทยรับรู้และยอมรับอยู่ในวิถีชีวิตมาเป็น เวลาช้านาน จนถึงกลางศตวรรษที่ ๑๙ ได้เกิดการขยายอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจ ซึ่งผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการ เร่งรัดปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่ได้รับอิทธิพลจากทางตะวันตกนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมา จนถึงระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งเป็นระยะที่เกิดแนวความคิดที่จะมีการพัฒนาประเทศ ที่คอยทั้งหลายให้มีสภาพเหมือนประเทศทางตะวันตกและทางยุโรป แต่จุดมุ่งหมายของการ เปลี่ยนแปลงในสังคมไทยนั้นอยู่ที่การยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นและทัดเทียมกับประเทศ มหาอำนาจมากกว่าจะเป็นการสร้างประเทศให้มีความเจริญ ทัดเทียมเพื่อต่อต้านอิทธิพลของ ประเทศมหาอำนาจตะวันตก การพัฒนาประเทศ จึงเป็นไปในลักษณะ ของการพัฒนาแบบ หุนนิยมซึ่งละเลยคุณค่าและความหมายที่สำคัญในด้านจิตใจของคนไทย วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมไทยอันเป็นแผนของการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในสังคมไทย จึงได้ถูกละเลยไปอย่างน่าเป็นห่วง

สังคมในปัจจุบัน มุ่งแสวงหาความมีปึกติสุขของประชาชนในชาติ ในด้านความสงบเรียบร้อย โดยใช้การเมืองและการปกครอง ผู้บริหารประเทศมักจะมีมองว่าสิ่งที่ จะสร้างความมีปึกติสุขและความมั่นคง จะต้องใช้อำนาจ ใช้การปกครองที่นิยมขาดหรือแม้ แต่การทำสงครามรุกรานเพื่อความมั่นคงของดินแดน แต่โดยเนื้อแท้แล้ววัฒนธรรมต่างหาก ที่จะเป็นเครื่องแสวงหาความมีปึกติสุข เป็นตัวประกอบที่สำคัญในการแสวงหาความปึกติสุข และยังประกอบไปด้วยความมีคุณธรรม ความมีจริยธรรม และยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เป็นสาระประโยชน์โดยแท้

ความเจริญทางเทคโนโลยี ทางวิชาการ การติดต่อสื่อสาร การคมนาคมใน ปัจจุบันมีความก้าวหน้าสูง ทำให้การสัมพันธ์กันในส่วนต่าง ๆ ของทุกมุมโลก ติดต่อกันได้

สะดวกรวดเร็ว ถ้าประเทศชาติใดไม่รู้จักมุ่งปรับปรุง และแก้ไขเอาใจใส่ในวัฒนธรรม
พื้นบ้านอันเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาติคนให้ทันทางที่หรือประสมประสานให้เข้ากันได้อย่าง
เหมาะสมกับสมัยและสภาพการณ์แล้ว ก็เป็นสิ่งแน่ว่าจะต้องถูกวัฒนธรรมที่มีแรงอำนาจมาก
กว่าเข้ามาแทนที่ จนในที่สุดไม่มีลักษณะของชาติคนต่อไป (พระยาอนุমানราชชน ๒๔๑๕ :
๑๐๗)

สภาพสังคมของไทยในปัจจุบันนี้ กระแสธารแห่งวัฒนธรรมต่างชาติได้หลั่งไหลเข้า
มาอย่างมากมาย รวดเร็ว และง่ายต่อการปฏิบัติ ในขณะเดียวกัน ค่านิยมทางด้าน
วัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมก็เสื่อมถอยและค่อยความสำคัญลงไป (เอกสารประกอบนิทรรศการ
วัฒนธรรมสามัคคี ๔ ภาค ๒๕๒๓ : ๖)

สิ่งหนึ่งที่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงสภาพวัฒนธรรมไทยที่เสื่อมโทรมอยู่ในปัจจุบันนี้ที่
สามารถมองเห็นได้ชัดเจนนั่นคือ สภาพของเยาวชนไทยขณะนี้ ซึ่ง ร่องรัตน์ อิศรภักดี
(วัฒนธรรมกับวัยรุ่น ๒๕๒๑ : ๔๓ - ๔๕) ได้กล่าวว่า "เด็กวัยรุ่นในปัจจุบันนิยมคนทาง
ตะวันตกมาก ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย กริยาท่าทาง การพูดจา ตลอดจนขนบธรรมเนียม
ต่าง ๆ" และชยันต นาคบุบผา (โลกของวัยรุ่น ๒๕๑๓ : ๓๒) กล่าวว่า
"เด็กวัยรุ่นไทยในปัจจุบันค้อยในทางศีลธรรมและทางวัฒนธรรมมากกว่าแต่ก่อน" สิ่งนี้เอง
เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กวัยรุ่นในปัจจุบันบางคน บางกลุ่มประพฤตินอกค่านองคลองธรรม
ผิดประเพณีและศีลธรรมอันดีงามของไทย ซึ่งเป็นผลให้เด็กวัยรุ่นกลายเป็นปัญหาทางสังคม
มาก และในอนาคตเขาเหล่านั้นก็ต้องเติบโตขึ้นก้าวเข้ามาเป็นผู้ใหญ่ในไม่ช้า ดังนั้นผู้
ที่เกี่ยวข้องทุกคนจึงควรที่จะช่วยเหลือกันในการที่จะทำให้คนไทยมีทัศนคติที่ดีแก่วัฒนธรรมพื้นบ้าน
และขนบธรรมเนียมประเพณี มีคุณธรรม มีจริยธรรม ตลอดจนเกิดความรู้สึกหวงแหนและ
รักษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่ดีงามเหล่านี้ไว้เป็นมรดกสืบทอดแก่ลูกหลานสืบไป อันเป็นการที่
จะทำให้สังคมมีความยึดมั่น คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของไทยและเป็นแนวทางนำไป
สู่การปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องตามลักษณะทางวัฒนธรรมและสังคมไทยได้คือ การให้การศึกษ
อบรมเยาวชนเสียตั้งแต่เยาว์ โดยมุ่งให้เข้าใจถึงเรื่องของวัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folklore)
อันเป็นแม่บทและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตนอกเหนือจากการให้การศึกษ ในทุกระดับ

แล้วควรที่จะมุ่งสืบทอดวัฒนธรรมอย่างรอบคอบ

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช (๒๕๒๕ : ๔๔) กล่าวถึงการรักษาและสืบทอด วัฒนธรรมไว้ว่า "การสืบทอดวัฒนธรรมไม่เหมือนกับการสืบทอดมรดกที่เป็นวัตถุอันใดแก่ การ รักษาของเก่าไว้ไม่ให้เปลี่ยนแปลงเหมือนอย่างเข้าพิพิธภัณฑ์ แต่การรักษาสืบทอดวัฒนธรรมนั้น คนในสังคมต้องยอมรับความจริงข้อหนึ่งว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ วัฒนธรรมบางอย่างที่ไม่สามารถปรับให้เข้ากับชีวิตของคนในสังคมได้ก็สูญไป ฉะนั้นในการ ศึกษาสืบทอดวัฒนธรรมจึงควรจะต้องพิจารณาวัฒนธรรมที่สามารถปรับให้เข้ากับสังคมอย่าง ไทย ๆ ได้"

ลักษณะขอบข่ายของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่จำเป็นจะต้องศึกษาและปลูกฝัง

วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือคติชาวบ้าน ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Folklore คำว่า Folk - lore บัญญัติขึ้นโดยนักโบราณคดีชาวอังกฤษชื่อ วิลเลียม จอห์น ทอมส์ (William John Thoms) เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๔๖ ตรงกับพุทธศักราช ๒๓๘๙ เพื่อ แทนวลี " Popular Antiquities " ซึ่งหมายถึงสิ่งที่มีมาในอดีตของกลุ่มชน หรือเรื่อง โบราณกาลที่ได้รับความนิยมชมชอบคำว่า Folklore จึงเกิดนิยมใช้กันอย่างกว้างขวาง และแพร่หลายไปในหลายภาษาของกลุ่มประเทศในยุโรป (Alexander H. ๑๙๖๔ : ๑๕)

คำว่า Folklore ใกล้เคียงกับคำ Volkskunde ของภาษา เยอรมันซึ่งหมายถึงการศึกษาวัฒนธรรมของชาวยุโรป กลุ่มที่เป็น Volk คือกลุ่มที่เป็น ชาวนาและชนสามัญ จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า Folklore อยู่บาง คำว่า Volkskunde มีความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ตรงกับ Ethnology (ชาติพันธุ์วิทยา) แต่ภาษาเยอรมันเน้นที่การศึกษาวัฒนธรรมของชนที่อยู่นอกยุโรปออกไปคลุมทั้งวัฒนธรรมของ ผู้มีอารยธรรมสูง เช่น จีน อินเดีย และวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่ล้าหลัง เช่น อัฟริกา (Utley, 1964 : 4)

สำหรับประเทศไทย พระยาอนุমানราชธน และราชบัณฑิตยสถานได้บัญญัติคำว่า
คติชาวบ้าน แทนคำว่า Folklore

ดร. กิ่งแก้ว อรรถากร เห็นว่าคำว่า "คติชาวบ้าน" น่าจะเหมาะสำหรับ
ใช้กับข้อมูลบางส่วน ส่วนที่เป็นชื่อวิชาในการเรียนการสอนควรจะใช้คำว่า "คติชนวิทยา"
เพราะให้ความหมายกว้างขวาง เหมาะกับขอบข่าย และเท่าที่ปฏิบัติกันอยู่ในวงการ
Folklore สากล (กิ่งแก้ว อรรถากร, ๒๕๑๕ : ๔) ซึ่งทั้ง ๓ คำที่กล่าวคือ
คติชาวบ้าน คติชนวิทยา และ Folklore ก็มีความหมายตรงกันคือวัฒนธรรมพื้นบ้านนั่นเอง

ในการประชุมคณะกรรมการฯ ผู้เชี่ยวชาญระดับรัฐบาล ว่าด้วยการพิทักษ์วัฒนธรรม
พื้นบ้าน ณ สำนักงานใหญ่ยูเนสโก กรุงปารีส ได้มีนักวิชาการและผู้บริหาร ด้านวัฒนธรรม
จากประเทศสมาชิก ยูเนสโก รวม ๔๔ ประเทศ ผู้แทนของรัฐบาลไทยได้แก่ ดร. กิ่งแก้ว
อรรถากร และศาสตราจารย์กุลหลาบ มัลลิกมาส ได้เข้าร่วมประชุม ที่ประชุมให้นิยาม
คำว่า Folklore ว่าคืองานสร้างสรรค์ของกลุ่มชนหรือของปัจเจกชนที่มีลักษณะสัมพันธ์
กับกลุ่มชนนั้นและมีขนบธรรมเนียมของกลุ่มชนนั้นเป็นพื้นฐาน เป็นสิ่งที่ได้รับการพิทักษ์ตรงตาม
เจตจำนงของกลุ่มชน ในฐานะที่วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงลักษณะทาง วัฒนธรรม
และสังคม

บี. เอ. โบทคิน (B.A. Botkin) อธิบายว่า เพลงโบราณ
เทพปกรณัม ภาษิตโบราณ ความเชื่อเก่าแก่ ประเพณี วิธีปฏิบัติ ทักษะในการคิด
ทักษะในการทำซึ่งมีการทบทวนนาน ทำให้คนหยั่งเห็นในชีวิตของเขาเอง ไม่มีการบันทึก
เป็นลายลักษณ์อักษรแต่คงอยู่ได้ด้วยการบอกเล่า การเลียนแบบด้วยประสบการณ์ง่าย ๆ
การย่ำทำ การประดิษฐ์ เสริมต่าง ๆ เหล่านี้ ประกอบกันนั้น แล้วรวมเรียกว่า
วัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folklore) (Botkin, ๑๙๖๖ : ๒๑)

ฮิลดา เอลลิส ดาวิดสัน (Hilda Ellis Davidson) อธิบายคำว่า
วัฒนธรรมพื้นบ้าน คือวัฒนธรรมของชนสามัญที่ปรากฏอยู่ในรูปของความคิด ความเชื่อ และ
การปฏิบัติ รวมทั้งที่เป็นวัตถุที่ชาวบ้านประดิษฐ์คิดสร้างขึ้นมาแล้ว มีการเอาแบบสืบทอด

กันต่าง ๆ มามีการอธิบายลึบตอทั้งที่เป็นไปด้วยความตั้งใจและไม่ตั้งใจเพื่อให้คงสภาพหรือคงคุณภาพไว้จนปรากฏให้เห็นเป็นประเพณีหรือเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้ทั่วไป (Davidson ๑๙๓๘ : ๘๓)

อเล็กซาน เคอร์ เอช คราฟเพ (Alexander H. Knappe) อธิบายคำว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่าจะต้องมีระยะเวลาที่สิ่งนั้น ๆ แพร่สะบักยาวนานและมีผู้ถือปฏิบัติร่วมอย่างกว้างขวางในสังคมนั้น ๆ การลึบตออาศัยการบอกเล่าโดยไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร (Alexander, ๑๙๖๔ : ๑๕)

ริชาร์ด เอ วอเตอร์แมน (Richard A. Waterman) ได้ให้นิยามไว้ว่า "วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นรูปแบบของศิลปะ ประกอบด้วยเรื่องราวหลายประเภท นิทานประเภทต่าง ๆ ภาษิต คำพังเพย คำกล่าว เพลง คาถาอาคมตลอดจนรูปแบบอื่น ๆ ที่ใช้ภาษาพูดเป็นสื่อหรือเป็นเครื่องถ่ายทอด" (Reaver, ๑๙๖๒ : ๑๑)

วิลเลียม บาสคัม (William Bascom) นักมานุษยวิทยาที่เขียนไว้เมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๓ ว่า "ข้อมูลทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม มิใช่วัฒนธรรมทั้งหมด ประกอบด้วยตำนานกึ่งคำบรรยาย นิยาย นิทาน สุภาษิต ปริศนา บทเพลงและรูปแบบอื่นที่สำคัญรองลงมา แต่ไม่รวม ศิลปะ การฟ้อนรำ ดนตรี เครื่องแต่งกาย การรักษาโรค ประเพณีหรือความเชื่อ ทั้งหมดนี้มีคุณค่าควรแก่การศึกษา ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมที่มีหรือไม่มีภาษาหนังสือ วัฒนธรรมพื้นบ้านทั้งหมดถ่ายทอดด้วยปากแต่ทุกสิ่งถ่ายทอดด้วยปาก มิใช่วัฒนธรรมพื้นบ้านเสมอไป" (Bascom, ๑๙๕๓ : ๒๘๓ - ๒๙๐) ตามความคิดของ วิลเลียม บาสคัม (William Bascom) จำกัดข้อมูลทางวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้เพียงศิลปะทางถ้อยคำ (Verbal Arts) เท่านั้นซึ่งต่างจากความเห็นของ โจนาว บาลิส (Johas Balys) ซึ่งให้คำอธิบายไว้ใน Standard Dictionary of Folklore Mythology and Legend ว่าดังนี้

"วัฒนธรรมพื้นบ้านประกอบด้วยผลประจักษ์รูปร่างขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชนทั้ง

ในหมู่ชนรุ่นเก่ายังขาดความเจริญและรุ่นใหม่ก็เจริญแล้ว ผลประติษฐเหล่านี้ (ข้อมูลของ วัฒนธรรมพื้นบ้าน) ใ้รับการเก็บรักษาถ่ายทอดสืบต่อมาด้วยเสียงและคำรวมทั้งความเชื่อ คาถาอาคม ประเพณี การละคร การเต้นรำ และการละเล่นต่าง ๆ" (Leach, ๑๙๕๐ : ๓๙๘ - ๓๙๙)

มารีอุส บาร์โบ (Marius Barbeau) ได้ให้ความเห็นว่า "ไม่ว่าจะเป็นเพลงกล่อมเด็ก ปริศนาคำทาย คำคม บทกลอนสั้น ๆ หรือ คำภานิต พังเพย นิทานคติ นิทานเพนินาย เพลงชาวบ้าน การเต้นรำ เกมส่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิธีการ เย็บปักถักร้อย การปั้นค้าย หอผ้า สาน หรือร้อยดอกไม้ การทำขนมปัง ขนมบั้ง การประกอบอาหารต่าง ๆ ที่แม่ทำให้ลูกดู หรือชาวอเมริกันผู้ถ่ายทอดวิถีกลุ่หลานในเรื่องการอาชีพ การอ่านเวลาจากดวงอาทิตย์ การสังเกตดวงจันทร์ ทิศทางลมการพยากรณ์อากาศสังเกต ธรรมชาติในฤดูหว่าน หรือเก็บเกี่ยว ไม่ว่าจะเป็นช่างไม้ ช่างแกะสลัก ช่างฝีมือ ช่าง สร้างรถ ท่อเรือ ผักฝนการใช้เครื่องมือ และถ่ายทอดวิธีการต่าง ๆ ให้กับคนรุ่นหลัง ซึ่ง เป็นการให้ความรู้ ประสบการณ์ ซึ่ให้เกิดไหวพริบ ช่วยให้เกิิดทักษะโดยการบอกกล่าว หรือ แสดงให้ดู สืบทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่หลายชั่วอายุคนโดยมิได้จดบันทึก พิมพ์เป็นหนังสือ หรือ มีครูสอนอย่างเป็นโรงเรียนแต่อย่างใด" (Leach, ๑๙๕๐ : ๓๙๘)

มาเรียน คัมบลิวสมิธ (Marian W. Smith) มีความเห็นว่า ข้อมูล ทางวัฒนธรรมพื้นบ้านควรรวมเอาความเชื่อ คาถาอาคม โขคลาง ศาสนกิจ ใ้ด้วย เช่นเดียวกับนิทาน ฯลฯ และข้อมูลเหล่านี้ถ่ายทอดกันมาด้วยปาก และอาจบันทึกเป็นอักษร หรือภาษาเขียนในภายหลัง ซึ่งตรงกับความคิดของ ริชาร์ด เอ วอเตอร์แมน (Richard A. Waterman) ที่อธิบายว่า วัฒนธรรมพื้นบ้าน คือ รูปแบบของศิลปะ ประกอบด้วย นิทานเรื่องราวหลาย ๆ ประเภท ภานิต คำกล่าว พังเพยเพลงต่าง ๆ ตลอดจน คาถาอาคม และรูปแบบอื่น ๆ ที่ใช้ภาษาพูดเป็นสื่อ (Reaver, ๑๙๖๒ : ๑๑)

อาเซอร์ เทย์เลอร์ (Archer Taylor) ได้ให้ข้อคิดที่ว่า "วัฒนธรรม พื้นบ้านประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ทางขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่

คนอีกรุ่นหนึ่งโดยไม่ทราบผู้ประดิษฐ์ หรือผู้แต่ง" (Leach , ๑๙๕๐ : ๔๐๒ - ๔๐๓)

สตีท ทอมป์สัน (Stith Thompson) นักวัฒนธรรมพื้นบ้านได้ให้นิยามไว้ว่า "วัฒนธรรมพื้นบ้าน คือ สิ่งที่ถ่ายทอดกันมาจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งโดยการจดจำ และปฏิบัติมากกว่า การจับบันทึก" (Thompson , ๑๙๕๓ : ๒๔๔ - ๒๕๕)

โรเบิร์ต เอช โลวีย์ (Robert H. Lowie) ได้ให้นิยามไว้คล้ายกับสตีท ทอมป์สันว่า ศศิชาชาวบ้านคือมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยมุขปาฐะ (Oral Transmission) ส่วนเจน แฮโรลด์ บรุนแวนด์ (Jan Harold Brunvand) ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งสรุปเป็นมิติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. เรื่องที่สืบทอดกันมาโดยทางมุขปาฐะ (Oral Transmission)
๒. เรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี
๓. เรื่องที่เล่าหรือปฏิบัติกันหลายอย่างหลายความคิดเห็น
๔. เรื่องที่ตามปกติจะไม่ทราบผู้ที่เป็นต้นกำเนิด (Anonymous)
๕. เรื่องที่เป็นแบบฉบับให้คนรุ่นหลังปฏิบัติตามกันต่อ ๆ มา หรือเชื่อถือกันอย่างนั้นสืบมา

ดร. กิ่งแก้ว อัครถาวร ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างกว้าง ๆ ว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านหมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ นิทานศิลปะทัศนกรรม ระเบียบ การเต้นรำ คนตรี ศาสนา และรวมถึง การละเล่นต่าง ๆ (Games) ซึ่งชาวบ้านได้ยึดถือกันมาหลายชั่วอายุคน (กิ่งแก้ว อัครถาวร . ๒๕๑๙)

จากความคิดของนักวัฒนธรรมพื้นบ้าน และนักมานุษยวิทยาหลาย ๆ ท่านดังกล่าวมาแล้ว อาจสรุปได้ว่า วัฒนธรรมพื้นบ้าน มีลักษณะหรือหมายถึง

๑. เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่รับช่วงกันต่อ ๆ มา จากคนรุ่นก่อนมาสู่คนรุ่นหลังหลายชั่วอายุคน

๒. วัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทใช้ถ้อยคำ (Verbal) จะไม่มีการจดบันทึกในชั้นแรกถ่ายทอดกันมาด้วยการบอกเล่า หรือ เรียกว่ามุขปาฐะ

๓. คติชาวบ้านประเภทอื่นที่นอกเหนือจากคติชาวบ้านประเภทใช้ถ้อยคำ เช่น ศิลปะ อาชีพ ใ้การสังเกต ผักผ่อน โดยไม่มีโรงเรียน หรือ ครูอย่างเป็นกิจลักษณะ

๔. ไม่ทราบว่าเป็นผู้คิดคติชาวบ้านประเภทนั้น ๆ ขึ้นเป็นครั้งแรก

๕. เป็นมรดกของคนส่วนใหญ่ของประเทศ หรือของกลุ่มชนนั้น ๆ

ความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรแก่การศึกษาค้นคว้าอย่างยิ่งเพราะ

๑. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเครื่องให้ความบันเทิงแก่มนุษยชาติมาแต่ดั้งเดิม ทุกวัย ทุกโอกาสที่กล่าวว่ วัฒนธรรมพื้นบ้านให้ความบันเทิงกับทุกวัย ก็คือ วัยเด็กก็มี การละเล่น มีการทายปริศนา ฟังนิทาน เป็นต้น พอวัยหนุ่มสาวก็มีเพลงปฏิพากย์ มีการละเล่นต่าง ๆ มีประเพณีเนื่องในเทศกาล เช่น ลอยกระทง เวียนเทียน สงกรานต์ ฯลฯ วัยชรา ก็มี การเล่านิทานให้ลูกหลานฟัง กล่อมเด็ก หรือการเที่ยวสนุกในเทศกาลต่าง ๆ ตลอดจนการละเล่น โขน ละคร หนัง ลิเก เป็นต้น เป็นเครื่องให้ความบันเทิงแก่คนทุกวัย ชาวบ้านจะใช้คติชาวบ้านเป็นเครื่องให้ความบันเทิงในทุกโอกาส เช่น เวลาพักผ่อนยามว่างงาน หรือยามเย็นเป็นประจำวัน เวลาพักผ่อนเทศกาลทั้งที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือแม่แต่เวลาประกอบอาชีพ เช่น เกี่ยวข้าว ส่งฟาง ก็ยังมีเพลงร้องเพื่อความเพลิดเพลินบันเทิงใจ และช่วยผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย หรือความเคร่งเครียดได้

๒. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเครื่องมือช่วยใ้มนุษย์เข้าใจสภาพชีวิตมนุษย์ โดยทั่วไปที่ยิ่งขึ้นเพราะเป็นที่ประมวลแห่งความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อความกลัว ความนิยมระเบียบแบบแผนและอื่น ๆ (กุหลาบ มัลลิกะมาส ๒๕๐๗ : ๒๒ - ๒๖)

๓. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเสมือนกรอบล้อมให้ชีวิตอยู่ในขอบเขตที่นิยมกันว่าดี และถูกต้องแม้กฎหมายบ้านเมืองก็ยังไม่มีบังคับจิตใจ หรือมีอิทธิพลเหนือจิตใจมนุษย์ได้เท่า เพราะได้ยินได้ฟังได้รับการอบรมอยู่กับวิถีชีวิตแบบนั้นมาตั้งแต่เกิด

๔. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ ในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมประจำชาติเป็นพื้นฐานเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์แต่ละชาติแต่ละภาษา มีการจกจำ และถือปฏิบัติกันต่อ ๆ มา (เทือก กุสุมา ณ อยุธยา. ๒๕๑๒ : ๓๐๓ - ๓๐๕)

๕. วัฒนธรรมพื้นบ้านทำให้รู้จักสภาพชีวิตในท้องถิ่น โดยพิจารณาตามหลักที่ว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นพื้นฐานชีวิตของคนชาติหนึ่ง ๆ หรือกลุ่มชนนั้น ๆ อันจะเป็นทางนำไปสู่ความเข้าใจในมวลมนุษย์

๖. วัฒนธรรมพื้นบ้านมีคุณค่าทั้งในทางศิลปะ และทางศาสตร์ เป็นต้นเค้าแห่งศิลปะชั้นสูงและช่วยให้การศึกษานในสาขาวิชาการอื่น ๆ กว้างขวาง ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

๗. วัฒนธรรมพื้นบ้านทำให้เกิดความนิยมภาคภูมิใจในท้องถิ่นของคน เป็นเครื่องชี้ให้เห็นสภาพของคนว่าคล้ายคลึงกับที่อื่น ๆ ทั่วโลก ความคิดเช่นนี้จะไม่สร้างความรู้สึกแบ่งแยก และขณะเดียวกันก็สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของคนว่ามีได้ค้อย หรือผิดแปลกไปจากท้องถิ่นอื่นใดในโลก

ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

๑. วัฒนธรรมพื้นบ้านมีลักษณะที่เป็นตัวร่วมมากกว่าตัวแปร เป็นมรดกร่วมของกลุ่มชน ได้แก่การมีเนื้อหาสาระหลักเป็นตัวร่วมมีผู้ถือปฏิบัติร่วมกันและปรากฏร่วมกันอยู่ตลอดเวลาอันยาวนาน มีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อาจพบเห็นได้จากตัววัตถุ หรือจากกระบวนการในการถือปฏิบัติ หรือจากแนวความคิด ความเชื่อที่เกี่ยวข้องอยู่ก็ได้ ตัวอย่างเช่น ชาวภาคใต้นิยมกินแกงไตปลาทุกครัวเรือน แกงไตปลามีเครื่องปรุงและวิธีการปรุงเป็นตัวร่วมแตกต่างไปจากแกงชนิดอื่น ๆ ของคนไทยในภาคอื่น แกงไตปลาจึงเป็นแกงพื้นบ้านพื้นเมืองของภาคใต้ การกินแกงไตปลาจึงเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านเกี่ยวกับการกินของชาวภาคใต้ การแกงไตปลาของแต่ละจังหวัดในภาคใต้ อาจมีเครื่องปรุงและวิธีการปรุงบางอย่างแตกต่างกันไป แต่ตัวร่วมยังคงเด่นชัดอยู่หรือการที่ชาวภาคใต้นิยมใช้หมิ้นผสมในเครื่องแกงเหมือนกันทุกครัวเรือนสืบต่อกันมา การแกงใส่หมิ้นจึงเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างหนึ่งของชาวภาคใต้ การที่ชาวภาคใต้นิยมสานกระด้งแล้วถักสายตรงส่วนขอบของกระด้งคล้ายลายชนิดหนึ่งและเรียกชื่ออย่างเดียวกันว่า "ถักหางแลน" การถักหางแลนจึงเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ที่เกี่ยวกับการสานกระติ่งของชาวภาคใต้ จัดได้ว่ามีรูปแบบเป็นตัวร่วมและเป็นตัวร่วมที่เป็น
รูปธรรม นิทานทางภาคใต้มีหลายท้องถิ่นที่เล่าเกี่ยวกับไหมหาสมบัติ ซึ่งมีสาระพ้องกันว่าที่
สระใหญ่กลางหมู่บ้าน (ชื่อสระจะต่างกันไปตามท้องถิ่น) มีสมบัติมหาศาลเป็นเพชร, ทอง
มรรจุอยู่ในไห ถ้าใครเป็นคนโชคดีเดินทางไปที่สระนั้นคนเดียว ไหนั้นจะตั้งอยู่บนขอบสระ
พอเข้าไปใกล้ไหนั้นก็จะกลิ้งลงสระจมหายไปและถ้าใครมีบุญวาสนาก็จะสามารถตีไหนั้นแตกได้
ก่อนที่จะกลิ้งลงสระไป ก็จะได้สมบัตินั้นเป็นของตัว นิทานเรื่องนี้มีสาระร่วมกัน ตัวร่วมมี
ลักษณะเป็นความเชื่อเป็นนามธรรม มีการแพร่สะบัดและการเล่าสืบทอดกันมานาน นิทานเรื่อง
นี้จึงเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวภาคใต้ สรุปได้ว่า ความคิดหรือพฤติกรรมหรือผลงานใด ๆ
ที่เกิดแต่ความรู้ และความสามารถเฉพาะตนไม่ใช่วัฒนธรรมพื้นบ้าน ส่วนความคิด พฤติกรรม
หรือผลงานใด ๆ ที่เกิดจากผลของการสืบทอดมีลักษณะที่เป็นตัวร่วมอันเป็นมรดกของสังคมกับ
ชาวบ้านที่แพร่สะบัดกันนั้นคือวัฒนธรรมพื้นบ้าน (สุธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. ๒๕๒๕ : ๓)

๒. วัฒนธรรมพื้นบ้านมีการสืบทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ (Oral tradition)

การสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านมาสู่คนรุ่นหลัง หรือแม้นคนรุ่นเดียวกันที่ไม่ใช่เป็นคนคนคิด ต้อง
อาศัย การเล่าด้วยถ้อยคำจากปากสู่ปาก จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง โดยปราศจากการ
จับบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร (ผู้บันทึกก็ไม่พึงประสงค์จะแต่งเติมให้แตกต่างไปจากถ้อยคำของ
ผู้บอกเล่า) การบอกเล่าด้วยปากเปล่าเรียกว่าวิธีมุขปาฐะ และเรียกวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้น
ว่าวัฒนธรรมมุขปาฐะ (Oral tradition) ซึ่งแตกต่างกับวัฒนธรรมลายลักษณ์
(Litterary tradition) ที่มีรูปแบบการนำเสนอตายตัว (Coffin,
๑๙๖๖ : ๑๔)

๓. วัฒนธรรมพื้นบ้านมีธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงและการประสมประสาน

วัฒนธรรมพื้นบ้านไม่อาจจะคงลักษณะ เดิมยั้งยืนอยู่เป็นนิจ แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน
และพัฒนาต่อเนื่องกันไป เพราะว่าการวนแต่มีความเป็นตัวตนอยู่ได้ด้วยการอาศัยความสามารถ
ของความจำและการเสริมแต่งเฉพาะบุคคล

๔. วัฒนธรรมพื้นบ้านมีลักษณะเป็นวิทยาการ เพราะมีลักษณะเป็นทั้งประวัติศาสตร์

และวิทยาศาสตร์ ในเชิงประวัติศาสตร์นั้นเป็นวิทยาการที่ช่วยในการมองย้อนเพื่อให้แลเห็น
อดีตของมนุษย์ และเชิงวิทยาศาสตร์เพราะพยายามให้บรรลุถึงเป้าหมายของการเข้าถึงอดีต
ของมนุษย์ โดยปราศจากเสียงหรือการอนุมาน เอาจากนามธรรม แต่ใช้วิธีอุปมานด้วย
การวิเคราะห์และวิจัย โดยอาศัยกระบวนการแห่งวิทยาศาสตร์เป็นรากฐานเนื้อหาสาระหลัก
ของวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นข้อเท็จจริง (fact) เป็นต้นแบบหรือต้นคิดบางเรื่องหรือบางกรณี

ขอบข่ายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ริชาร์ด คอรัสัน (Richard Dorson) กล่าวถึงขอบข่ายของวัฒนธรรม
พื้นบ้านไว้ว่า คือเรื่องราวต่าง ๆ และเครื่องหมายหรือสิ่งบ่งชี้ต่าง ๆ ที่นิยมเชื่อถือกันมา
คลุมถึงเนื้อหาของสิ่งที่กล่าวแล้ว ปรากฏในรูปของผลงานของนักเขียนคนใดคนหนึ่งหรือที่
ปรากฏตามเครื่องมือสื่อสารอื่น ๆ ซึ่งผู้นำเสนอยังศึกษาคุณลักษณะของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้
ตามหลักวิชาและคงวัตถุประสงค์เดิมของมันไว้อย่างมั่นคงไม่มีการยกย้าย (Polley
(Editor), ๑๙๓๘ : ๖)

สำหรับคำว่าวัฒนธรรมที่ใช้ในภาษาไทยตามคำแปลว่า "คือเครื่องแสดงถึงความ
เจริญทั้งปวงของมนุษย์" จะเห็นว่าวัฒนธรรมมีขอบข่ายกว้างขวาง แต่กระนั้นก็ยังมี ความ
หมายแคบกว่าวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพราะวัฒนธรรมพื้นบ้านหมายถึง "แบบอย่างการดำเนิน
ชีวิตทั้งปวงของกลุ่มชน" โดยไม่พยายามเอาความรู้สึกของผู้มองเข้าไปจับว่าแสดงถึงความ
เจริญด้วยหรือไม่ เพราะถ้าเอาการประเมินค่าไปเป็นเกณฑ์ในการกำหนดขอบข่ายเมื่อใด
ความรู้สึกของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนอาจก่อให้เกิดความลำเอียงได้สิ่งที่คนกลุ่มหนึ่ง เห็นเป็น
ความเจริญ อีกกลุ่มหนึ่งอาจเห็นตรงกันข้ามมิได้ ส่วนการถือเอาแบบอย่างเป็นหลัก จะ
พิจารณาเพียงว่าเคยมีมาเช่นนั้นจริง รวมถึงกำลังมีอยู่จริงเป็นสิ่งสำคัญ "วัฒนธรรมพื้นบ้าน
จึงมีขอบข่ายกว้างขวางกว่าวัฒนธรรม" ทั้งด้านชนิดและจำนวนของผู้ถือปฏิบัติ (สุชีวงศ์
พงศ์ไพบูลย์, ๒๕๒๕ : ๑๓)

มติของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญระดับรัฐบาลว่าด้วยการพิทักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

ประชุม ณ กรุงปารีส ได้กำหนดขอบข่ายวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า คือสิ่งที่เป็นภูมิแห่งปัญญา
รูปแบบที่วัฒนธรรมพื้นบ้านปรากฏ ได้แก่ ภาษา วรรณกรรม คณิตรี พ้องรำ การละเล่น
เทพปกรณัม พิธีกรรม ความเชื่อ กิจประเพณี หัตถกรรม สถาปัตยกรรม

รูปแบบของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

เนื่องจากวัฒนธรรมพื้นบ้านมีขอบข่ายกว้างขวาง เพื่อเป็นการสะดวกแก่การศึกษา
จึงสามารถจำแนกประเภทโดยอาศัยรูปแบบ เป็น ๓ ประเภทต่อไปนี้คือ

๑. ประเภทที่ต้องอาศัยภาษา

๑.๑. นิทานพื้นเมือง เช่น เทพนิยาย (Fairy tale)

นิทานประจำถิ่น (Local legend)   นิทานวีระบุรุษ (Hero tale)   นิทานเกี่ยว
กับสัตว์ (Animal tale)   นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory)   นิทานตลกขบขัน
(Jolk)   นิทานรำเริง (Merry tale)

๑.๒. ภาษาถิ่น (Dialect)   รวมทั้งวัฒนธรรมการพูดจา
(Folk speech)   และการตั้งชื่อ (Naming)

๑.๓. บทภาษิต (Proverb)   และคำกล่าวที่เป็นภาษิต
(Proverbal Saying)   คือคำกล่าวที่รู้หรือยอมรับกันทั่วไป (Jan

Harold Brunvard, 1968 : 1 - 2)

๑.๔. ปริศนาคำทาย (Riddles)

๑.๕. คำพูดที่คล้องจองกัน (Rhymes)

๑.๖. เพลงชาวบ้าน (Folk - Songs)   รวมทั้งเพลง
กล่อมเด็ก (Lullabies)   บทขับร้องเป็นเรื่องยาว (Ballads)

๒. ประเภทที่ไม่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อ ได้แก่

๒.๑. สถาปัตยกรรมชาวบ้าน (Folk architecture)

๒.๒. ศิลปะชาวบ้าน (Folk Art)

๒.๓. งานฝีมือชาวบ้าน (Folk Craft)

๒.๔. เครื่องแต่งกายชาวบ้าน (Folk Customs)

๒.๕. การกินของชาวบ้าน (Folk foods) และนิสัยการกิน (Food habits)

๒.๖. อากัปกริยาของชาวบ้าน (Folk gesture) เช่น การแสดง อาการอาย อาการโกรธ อาการทอรับและปฏิเสธ

๒.๗. คนตรีพื้นเมือง (Folk Music)

๓. ประเภทประสมประสาน ได้แก่

๓.๑. ความเชื่อ (Belief) รวมถึงการถือโชคลาง คาคม อาคม การทำเสน่ห์ และเครื่องรางของขลัง (Charms)

๓.๒. การละครชาวบ้าน หรือการละเล่นพื้นเมือง (Folk dramas) หรือ (Folk plays) และการเต้นระบำรำเอนของชาวบ้าน (Folk dances)

๓.๓. ประเพณีพื้นเมือง (Folk customs) หรือพิธีกรรม

๓.๔. งานมหกรรมพิธีการฉลอง (Festivals)

๓.๕. การเล่นหรือกีฬาพื้นเมือง (Folk games) รวมถึง การเล่นของเด็ก (Children 's games)

๓.๖. ยากกลางบ้าน (Folk medicines)

บทบาทและหน้าที่ของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

วัฒนธรรมพื้นบ้านมีบทบาทและหน้าที่นานาประการที่สำคัญคือ ช่วยคงเสถียรภาพ และเป็นกำลังสนับสนุนการแผ่ขยายของแบบอย่างการดำเนินชีวิตเป็นแบบฉบับควบคุมความประพฤติ และให้การศึกษาแก่เยาวชน เป็นเครื่องกระตุ้นให้มวลชนรวมพลังอันอาจก่อให้เกิดสังคมเพิ่ม ความมั่นคงยิ่งขึ้น และเนื่องจากวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นสิ่งที่สังคมปกปักรักษา มาแต่อดีตทำให้เราสามารถเข้าใจและหยั่งถึงความต้องการที่จำเป็น รวมทั้งความมุ่งมาดของสังคมนั้น ๆ ตลอดจนสิ่งที่กักคั้นให้เกิดปัญหาขัดขวางการอยู่ดีกินดี (W.R. Bascom :

๓๓๓ - ๓๔๕)

บทบาทที่สำคัญยิ่งยวดของวัฒนธรรมพื้นบ้าน คือเป็นกลไกในการกำหนดระดับคุณภาพ

ของประชากรอื่นเชื่อมโยงไปถึงปัญหาการพัฒนาสังคมและประเทศ (Yoder, ๑๙๖๘ : ๕๓)

สุกัญญา สัจฉายา ศึกษาเพลงปฏิพากษ์ของภาคกลางพบว่ามียุทธศาสตร์สังคมไทย
ดังนี้ (สุกัญญา สัจฉายา, : ๒๕๒๓)

๑. สร้างความบันเทิง เนื้อหาสนุก จังหวะสนุก ดิสโก้
๒. สร้างความสามัคคี เช่น เพลง เกี่ยวข้าว เพลง ชักกระดาน
เพลง พวงมาลัย
๓. ให้การศึกษาแก่สังคม เพราะมีการสอดแทรกความรู้ทั้งทางโลก
และทางธรรม
๔. ระบายความเจ็บปวดอันเนื่องมาจากกฎเกณฑ์ ประเพณีและค่านิยมบาง
ประการ โดยเฉพาะการแสดงออกทางเพศ
๕. ระบายความเจ็บปวดอันเนื่องมาจากภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม
๖. บันทึกเหตุการณ์และวิจารณ์สังคม เช่น กล่าวถึงการเกณฑ์ทหารไป
รบฝรั่งเศสในสมัย รศ. ๑๑๒ (เพลงเรือสำนวนกันพร้อม)

สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ศึกษาเพลงกล่อมเด็กภาคใต้ พบว่ามีบทบาทและหน้าที่ดังนี้
(สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ๒๕๒๔)

๑. ชับกล่อมเพื่อช่วยให้เด็กหลับสนิทและ เกิดความอบอุ่น
๒. สร้างความบันเทิงใจ นอนคลายความรู้สึกส่วนตัวของผู้กล่อม
๓. เป็นเครื่องสื่อสารของชาวบ้าน เพราะให้ความรู้แฝงอยู่ เช่น
ทางภูมิศาสตร์ เหตุการณ์ในสังคม วรรณกรรม
๔. ปลุกฝังคุณสมบัตินิยมความเป็นกุลบุตรกุลธิดา ในเนื้อเพลงชับกล่อม
๕. รักษาความรู้สึกของสังคม เช่น ให้พยายามรักษาประเพณีอย่างเคร่งครัด
และจรรยาบรรณ

บทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้านท้องถิ่น

ในฐานะที่วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นมรดกของสังคม การรู้วิธีการจัดการให้เกิดประโยชน์ จะทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านมีบทบาทหน้าที่อย่างไพศาล สำหรับในประเทศไทยนับว่าเป็นประเทศที่ร่ำรวยทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน แต่ยังมีบทบาทและหน้าที่ไม่เป็นคุณแก่ประเทศและสังคมเท่าที่ควร ชำร่วยบางอย่างกลายเป็นโทษ เป็นอุปสรรคในการแก้ปัญหาและการพัฒนาคุณภาพของคน ทั้งนี้เพราะเรามองข้ามความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านและขาดวิธีการจัดการที่ดี

- ๑. มีบทบาทสำคัญ ต่อการพัฒนาคุณภาพของประชากร โดยให้มีการดำเนินการ
  - ๑. ให้มีการศึกษาค้นคว้า
  - ๒. การจัดการศึกษาทุกสาขาวิชาและทุกระดับชั้น
  - ๓. ส่งเสริมให้มีกิจกรรมทั้งส่วนเอกัตบุคคลและส่วนบุคคล
  - ๔. รัฐบาลจะต้องมีนโยบาย แผนงาน กิจกรรม และงบประมาณ
- ๒. มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างทางเศรษฐกิจ โดยให้มีการดำเนินการ
  - ๑. รัฐบาลจัดดำเนินการโครงการพิเศษ โดยเลือกแหล่งที่มีวัตถุดิบ

ในท้องถิ่นมากพอจัดตั้งนิคมศิลปหัตถกรรมเฉพาะด้าน

- ๒. จัดตั้งหน่วยงานทำธุรกิจทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น บริการข้อมูล แถบบันทึกภาพ ภาพยนต์ ภาพนิ่ง ฯลฯ
- ๓. จัดตั้งพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่นขนาดใหญ่ ที่มีความสมบูรณ์ทุกภาค อย่างน้อยภาคละ ๑ แห่ง

- ๓. มีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ โดยได้มีการดำเนินการ

- ๑. ทุกคนควรถือเป็นหน้าที่ในการดำรงรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ถึงงานไว้โดยถือปฏิบัติและร่วมกิจกรรม
- ๒. บุคคลที่เป็นกลไกของรัฐจะ ต้องรู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น และวัฒนธรรมพื้นบ้านของในท้องถิ่นที่ตนรับผิดชอบอยู่
- ๓. จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม เป็นการปลูกฝังความเป็นพวกเดียวกัน สร้างความสามัคคี ไม่ให้เกิดการแตกแยก

๔. ใช้ศิลปินพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นเมืองให้เป็นตัวสื่อในการ
ประชาสัมพันธ์แนวคิดหรือชี้แนวทางปฏิบัติให้ชาวบ้านรู้โดยสอดแทรกในการละเล่นหรือเพลง
พื้นเมือง

แนวการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านจัดให้มีการศึกษาค้นคว้าเป้าหมาย ๓ ประการ คือ

๑. ให้รู้สภาพที่แท้จริงของวัฒนธรรมพื้นบ้านแต่ละแขนงอย่างละเอียดและถูกต้อง
๒. ให้รู้คุณสมบัติของข้อมูลและองค์ประกอบอื่นที่เกี่ยวข้อง
๓. เพื่อปฏิบัติการอนุรักษ์และส่งเสริม

รู้จักกับหน่วยงานที่มีบทบาทรับผิดชอบในการดำเนินการ

รัฐบาลได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นอย่างรีบด่วนที่จะต้องใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องเชื่อมานะของประเทศชาติ จึงได้จัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบ
งานทางด้านวัฒนธรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยตรงคือ

๑. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ
๒. ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

๓. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สังกัดสำนัก

นายกรัฐมนตรี

๔. กรมศิลปากร สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

๕. สถาบันทักษิณคดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา สังกัด

ทบวงมหาวิทยาลัย

๖. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

๗. ศูนย์ศึกษาศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาสารคาม สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ยังมีวิทยาลัยครูทั่วประเทศจำนวน ๓๖ แห่งที่เป็นศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ

หน่วยงานเหล่านี้ทำหน้าที่ส่งเสริม เผยแพร่ อนุรักษ์ ทุนบำรุง ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยรัฐได้วางแผนนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติโดยทั่วไปไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๕๒๑ : ๔๒)

๑. พึงจัดให้หน่วยงานของรัฐและของเอกชนที่ดำเนินงานด้านวัฒนธรรมได้ประสานงานกันอย่างใกล้ชิด และเร่งระดมสรรพกำลังเพื่อการพัฒนา

๒. พึงขยายเผยแพร่วัฒนธรรมของชาติทุกด้าน รวมทั้งได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ทั้งในท้องถิ่นและต่างประเทศ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมของชาติ

๓. พึงซ่อมแซม บูรณะและบำรุงรักษาสถาปัตยกรรมให้เป็นไปตามหลักวิชา

๔. พึงสนับสนุนส่งเสริมให้มีการศึกษาและการวิจัยในวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของไทย พร้อมทั้งปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมอันพึงประสงค์ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

๕. พึงส่งเสริมและสนับสนุนวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และรู้สึกหวงแหนในวัฒนธรรมพื้นฐานและท้องถิ่น

๖. พึงสนับสนุนส่งเสริมศิลปร่วมสมัย ตลอดจนให้รู้จักปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติอื่นที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของคนไทย

๗. พึงป้องกันทำลายศาสนาซึ่งคนไทยนับถือ ตลอดจนปกป้องรักษาศาสนสมบัติ

๘. พึงฝึกอบรมบุคลากรด้านวัฒนธรรมสาขาต่าง ๆ โดยเฉพาะในสถานที่ขาดแคลน เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม ตลอดจนส่งเสริมสถานภาพของศิลปินและบุคลากรที่อุทิศตนให้แก่งานศึกษาค้นคว้า และส่งเสริมทางด้านวัฒนธรรม

๙. รัฐพึงหาทางให้เศรษฐกิจและวัฒนธรรมได้เกื้อกูลกันและกัน

จากการที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้วางแผนนโยบายทางด้านวัฒนธรรมโดยทั่วไป ไปด้วยดีแล้วนั้น ก็เพื่อหวังที่จะแก้ปัญหาทางด้านวัฒนธรรมตามความ

มุ่งหมายดังนี้คือ

๑. ต้องการจะให้วัฒนธรรมแพร่ไปยังประชาชนให้มากที่สุดและโดยเร็วที่สุด
๒. ต้องการที่จะให้เกิดความรู้และความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ให้กว้างขวางลึกซึ้งและถูกต้องยิ่งขึ้น
๓. ต้องการที่จะให้มีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ต่อไป ทำนองเดียวกับที่บรรพบุรุษได้กระทำมาแล้ว
๔. ต้องการที่จะทำนุบำรุง รักษาวัฒนธรรมไทยที่สำคัญมิให้เสื่อมโทรมและ

สูญหาย

จากความเป็นมาของปัญหา ลักษณะขอบข่ายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน — ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้าน รูปแบบของวัฒนธรรมพื้นบ้าน ความสำคัญและบทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้านและแนวทางการที่จะศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่ได้กล่าวมาโดยสังเขปข้างต้นนั้น การศึกษาเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำหน้าที่แพร่กระจาย และสืบทอดตลอดจนให้ประชาชนเกิดความรักและหวงแหน สิ่งที่เป็นมรดกอันล้ำค่านี้ไว้ โดยที่ต้องมีสถาบันใดสถาบันหนึ่งเป็นผู้ปลูกฝังถ่ายทอดและให้ความรู้อย่างถูกต้องตามระบบ พร้อมกับสร้างความภาคภูมิใจให้เกิดในหมู่ชนในทุกระดับ กล่าวคือตั้งแต่ประถมศึกษา มัธยมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งที่กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศคือ ส่วนสำคัญในการที่จะให้ความรู้ และสร้างพื้นฐานของความเข้าใจในวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีให้เกิดขึ้นกับเยาวชนเพื่อเกิดความรักความหวงแหนและรักความเป็นไทย ความมีเอกลักษณ์ประจำชาติตลอดจนเผยแพร่ทะนุบำรุง ส่งเสริมให้ประชาชนช่วยกันปกป้องรักษาและประพฤติปฏิบัติพร้อมกันยึดมั่นในค่านิยมที่ดีต่อการดำเนินชีวิตเพื่อให้สมกับที่มีภาระกิจหลักประการที่ ๔ คือ การทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม นอกเหนือจากการสอน การวิจัยและการบริการทางวิชาการแก่ชุมชนคั้งนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงจำเป็นที่จะต้องมีการเรียนการสอน โดยเฉพาะในสาขาวัฒนธรรมพื้นบ้าน อันเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของคน

ในปัจจุบันนี้สภาพการเรียนการสอนที่แท้จริงนั้น สถาบันอุดมศึกษาเปิดสอนวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเพียงวิชาเลือกในสายวิชาเอกบางวิชาเท่านั้น เช่น วิชาเอกภาษาไทย

ผู้เรียนทุกคนจึงไม่มีโอกาสรับรู้และรับการปลูกฝังจากสถาบันเลย จึงเห็นว่าควรที่จะท้องให้
วิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือที่เรียกเป็นอย่างอื่น เช่น ไทยคดีศึกษา คติชนวิทยา พื้นบ้านศึกษา
 ฯลฯ เป็นวิชาที่บรรจุอยู่ในวิชาพื้นฐานเพื่อให้ทุกคนได้ศึกษา

จึงจำเป็นที่จะท้องทำการศึกษา วิจัยถึงเนื้อหาของวิชาและ ขอบข่ายของหลักสูตร
ในสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีว่ามี การสอนหรือไม่ วิชาใดบ้างที่เกี่ยวข้อง
พร้อมกับสำรวจเนื้อหาของหลักสูตรแบบเรียน ตลอดจนการจัดกิจกรรมของนิสิตนักศึกษา
ทั้งในหลักสูตรและนอกหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยศึกษาเปรียบเทียบวิชาพื้นฐาน
และวิชาเอกที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๐ - พ.ศ.
๒๕๓๕) มีวัตถุประสงค์สำคัญของการพัฒนาการอุดมศึกษา (อุทัย บุญประเสริฐ. ๒๕๓๐)
โดยมุ่งให้สถาบันอุดมศึกษาคำเนินการผลิตบัณฑิต วิจัย บริการทางวิชาการแก่สังคม และ
ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมของประเทศในนโยบายข้อที่ ๑๐ ส่งเสริมให้มีนิสิตนักศึกษาเข้าร่วม
กิจกรรมเสริมหลักสูตรการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและให้สามารถพัฒนาตนเองรวมทั้งปรับ
ตัวให้เข้ากับสังคมได้ และในข้อที่ ๑๓ ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาคำเนินกิจกรรมค่าน
ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น